taja ja 1790. a. alates Tallinna gümnaasiumi usuteaduse ja ladina keele professor. — Koduõpetaja ametit pidades tutvus A. talurahva viletsa põlvega tol ajal, mille põhjuseks ta pidas peamiselt rahva madalat haridust. Koole oli tol ajal vähe ja needki viletsal järjel. A. katsus rahvale appi tulla ja soetada rahva huvidele vastavaid õpetliku sisuga raamatuid. A.-e sulest on ilmunud: 1. »Üks Kaunis Jutto- ja Öppetusse-Ramat. Söbbra polest, meie maa-laste heaks, ja nendele röömsaks ajawiiteks koggutud ja kokko pandud, kes aegsaste öppiwad luggema. Tallinas, 1782.« — II jagu, ibid. 1787. — See on suurelt osalt Rochow'i lugemiku »Kinderfreund'i« järele esijoones koolilastele kirjutatud õpetusraamat. A. püüab selles väikeste jutukeste kaudu igal võimalusel rahvast õpetada. Ta laidab rahva rumalust, laiskust, hooletust, riidlemist, karistab pettust, vargust, meelitab õppima, kiidab töökust, leplikkust, õiglust, manitseb sõnakuulmisele ja alandlikkusele, iseäranis »mõisavanemate« vastu. Kõik see on lookestesse põimitud. Viimased on kohandatud meie maa oludele. Mitmed selle raamatu jutukestest on algupärased. Niisugune on arvat. ka »Tillokenne Rahwas«, milles kirjeldatakse alkoholi kahjulikku mõju, eriti lastesse, ja mis on A.-e paremaid juttusid. Kuigi raamatus on palju liialdusi ja olude moonutusi, on ta meile esimese ilmaliku juturaamatuna eesti keeles väga tähtis. — 2. »Ramma Josepi Hädda- ja Abbi-Ramat. Ehk maggusad ja tullusad juttud ja öppetusssed, kuida ma-rahwas woib röömsaste ellada, ausal wisil rikkaks sada ja issi ennesele ja mu rahwale monnesugguses häddas ja willetsusses abbi tehha«. Tallinna, 1790. — See on kirjutatud täiskasvanuile abiks igapäevases elus ja osutub Becker'i »Noth- und Hülfsbüchlein'i« ümbertöötuseks. Teda levitati 10 000 eksemplari hinnata rahva sekka. Raamat annab peamiselt arstiteaduslikku õpetust. Ta sarnaneb eelmisega oma õpetlikkuselt. Võideldakse joomise, mustuse, laiskuse, hooletusega. Selleks jutustatakse jällegi kohutavaid lugusid. — A. oli esimene, kes soetas meie rahvale ilmalikku kirjandust. Ta on head eeskuju annud teistele, tema kaudu on ärkav eesti kirjandus edasi võinud areneda.

Recke-Napiersky I, Beise I; Kampmann, E. van. iluk., 15—17, Peajooned I III, 217 jj.; Hermann, E. kirj. ajal., 204 jj. *H. J.*

ARVIDSSON, Adolf Ivar, sünd. 7. VIII 1791 ukj. Soomes kirikuõpetaja pojana, õppis 1810—14 Turu ülikoolis, oli sama ülikooli üldajaloo dotsent, asus hiljemini oma politilise tegevuse pärast maapakku saadetuna Rootsi, kus sai kuningl. raamatukogu hoidjaks; suri 21. VI 1858 ukj. — A.-i peamine tähtsus on soome keele ja meele eest võitlemises soome algupärase kirjanduse tõusu päevil. Eesti kirjandusse suhtub A. eesti rahvaluule esimese rootsi keelde tõlkijana (tõlkinud 5 eesti rahvalaulu vastavalt algupärandite silpide arvule); ka avaldas A. mõningaid kirjutisi eesti keelest (õigekirjutuse üle, vrdl. art. Ed. Ahrens) Rosenplänteri »Beiträge'des« (XV, XVI), m. s. ühe eesti Uue Testamendi käsikirja kirjelduse Stokholmi kuningl. raamatukogust (ibid. XVIII), mille V. Reiman (Eesti Piibli ümberp. lugu 1890, lk. 51, märkus) Hornungi raamatutega keeleliselt võrreldes Hornungi omaks tunnustanud.

J. R. Danielson, A. I. Arvidssonin elämäkerrasta (Kirjall. kuukausl., 1873); A. I. Arvidssonin tutkimuksia ja kirjoitelmia, tõlk. S. Nuormaa ja E. Rein, 1909; Tietosanakirja I, 607; Recke-Napiersky I, Beise I. *E. P.*

ASCHANAEUS, Martinus Laurentii. sünd. Håtuna klk. Upplandis (Rootsis), oli Gustav II Adolfi sõjakäikude ajal Rootsi sõjaväe jutlustajaks Liivimaal, sai 1620. a. Fresta ja Hammarby kirikuõpetajaks Upsala ppiiskopkonnas, võttis osa Rudbeckiuse (vt.) korraldatud suurest kirikute visitatsioonist a. 1627 Eestimaal, a. 1630 antikvaar Rootsis, surn. a. 1641. Tema 26-st, suuremalt jaolt trükkimata tööst võiks nimetada: I. *Liber collectaneus,* 1) *De monum. sarcophagicis in Estonia et Livonia, fenestris ornamentisque ecclesiarum* etc. 2) *De documentis et diplomatibus Svecorum in Estonia et Livonia* etc.; II. *Acta visitationis generalis in Estonia, Livonia et Ingria, per D. Joh. Rudbeckium a. 1627 susceptae.* Mõlemad käsikirjad säilitatakse Stokholmis.

Recke-Napiersky I; Beise I; T. Christiani artiklid (B. M. 34., 1888 ja SB GEG 1907); vrdl. ka Fr. Westling, Biskop Joh. Rudbecks visitation i Estland 1627 (1890). *R. K.*

ASPE, Elisabeth, kirjanik, sünd. Vana-Pärnus haridushuvilises perekonnas 3. XII 1860, sai hariduse Pärnu saksakeelses kõrgemas tütarlaste-koolis, mille lõpetas 1878. Elanud kogu aja Vana-Pärnus, välja arvatud pooleaastane viibimine Peterburis. Kirjanikunimi A. on pärit vanemailt, kuna autori kodanlik nimi mehe järele on Nieländer. — A. algas oma kirjanduslikku tegevust W. Jenseni jutustuse »Karin von Schweden'i« tõlkimisega a. 1879 (tõlge ilmus a. 1883). Pärast seda on A. rohkesti tõlkinud saksa ja prantsuse keelest ning kirjutanud ajalehtedele väiksemaid palasid. Kuid oma tähtsuse eesti kirjandusloos on ta saavutanud algupäraste jutustustega. Nendest olgu nimetatud: »Enne ukse